

Referens: Amanda Vesterlund

Datum: 2026-04-23

Mats Skärstrand

Svenska Filminstitutet

registrator@filminstitutet.se

Underlag inför dialog – beskrivning och kostnadsberäkning av nationellt filmarvscentrum

Vilka strukturella brister eller utvecklingsbehov ser ni i dag när det gäller film och filmarv i Sverige?

Film är inte vårt primära verksamhetsområde, men arkivering – oavsett informationsbärare – är det. Utifrån detta perspektiv ser vi den största strukturella bristen inom området film och filmarv som avsaknaden av en nationell överblick. I dag saknas samlad kunskap om vilka arkivbevarare som faktiskt finns, vilka typer av filmbaserat material de förvaltar och under vilka förutsättningar detta sker.

Därtill saknas officiell och regelbundet uppdaterad svensk arkivstatistik som gör det möjligt att mäta, jämföra och följa upp sektorns resurser, kompetensförsörjning, infrastrukturella behov och prioriteringar – både över tid och mellan olika delar av landet. Detta gäller i hög grad även filmarvet. Avsaknaden av sådan kunskapsgrund försvårar strategisk styrning, samordning och långsiktig utveckling av bevarandet av film och rörlig bild i Sverige.

Vilken roll bör ett nationellt filmarvscentrum ha i relation till befintliga aktörer?

Ett nationellt filmarvscentrum bör i första hand ha en kompletterande och möjliggörande roll i relation till befintliga aktörer. Vi ser särskilt tre centrala funktioner.

För det första bör centret fungera som ett rådgivande och samordnande expertorgan, med uppgift att stödja andra arkiv, institutioner och organisationer i frågor som rör bevarande, metadata, juridik, digitalisering och långsiktig förvaltning av film och rörlig bild.

För det andra bör centret bidra till kunskapsuppbyggnad och nationell överblick, genom att samla och tillgängliggöra kompetens, metoder och statistik samt underlätta samverkan mellan olika bevarare snarare än att ersätta deras arbete.

Slutligen bör ett nationellt filmarvscentrum ha ett tydligt ansvar som bevarare i sista hand, det vill säga kunna ta emot och långsiktigt förvalta samlingar när ingen annan aktör har möjlighet eller mandat att göra det. På så sätt kan centret fungera som en säkerhetsstruktur för filmarvet, utan att underminera det befintliga arkivlandskapet.

Finns funktioner som tydligt bör ligga kvar på annan nivå? T ex privat, lokal eller regional.

Ja, det finns funktioner som tydligt bör ligga kvar på privat, lokal eller regional nivå. Insamling, kontextualisering och förvaltning av film- och rörlig-bild-material med stark lokal eller regional förankring bör i första hand hanteras nära sitt sammanhang, förutsatt att rätt förutsättningar finns. Lokala och regionala arkiv, museer, föreningar och enskilda aktörer har ofta den bästa kunskapen om materialets ursprung, användning och betydelse, och spelar därmed en avgörande roll för såväl bevarande som tillgängliggörande.

Ett nationellt filmarvscentrum bör därför inte centralisera funktioner som med fördel hanteras på andra nivåer, utan i stället stödja, stärka och samordna dessa aktörer genom rådgivning, kompetensutveckling, gemensamma standarder och infrastrukturella lösningar. Den lokala, regionala och privata nivån är således en nödvändig och bärande del av ett hållbart och mångsidigt filmarvsekosystem.

Vilka risker eller oönskade konsekvenser ser ni med att etablera ett nationellt filmarvscentrum?

En tydlig risk är osund konkurrens inom arkiv- och kulturarvssektorn. I praktiken finns redan i dag en tendens att prestigefulla eller uppmärksammade samlingar prioriteras vid förvärv och omhändertagande. Detta kan ske även när materialet i fråga har en särskild betydelse för ett lokalsamhälle, en minoritet, en specifik användargrupp eller ett lokalt kulturarvsbygge. En sådan utveckling riskerar att leda till centralisering, där material flyttas från sin kontext och där lokala aktörer förlorar både innehåll och långsiktiga utvecklingsmöjligheter.

Ett nationellt filmarvscentrum kan, om uppdraget eller incitamentsstrukturen är otydlig, oavsiktligt bidra till att tränga undan befintliga arkivbevarare eller försvåra fortsatt regional och lokal arkivutveckling. Detta skulle i förlängningen kunna försvaga mångfalden i filmarvsförvaltningen och minska användarnas tillgång till sammanhangsnära kunskap och relationer.

Dessa risker är dock inte oundvikliga. De kan motverkas genom en levande och återkommande dialog mellan det nationella filmarvscentrumet och övriga aktörer i arkivsektorn. Avgörande är också att det tas fram en tydlig, offentlig och lättillgänglig förvärvspolicy. Policyn bör klart redogöra för vilka kriterier som avgör om en samling bäst hör hemma hos ett nationellt filmarvscentrum eller hos en annan aktör, exempelvis ett regionalt eller lokalt arkiv. I denna bedömning bör aspekter som samlingens kontext, användningsbehov, lokal förankring och befintlig kompetens väga tungt, snarare än enbart nationell representation eller symboliskt värde.

En ytterligare risk är en växande trötthet och skepsis bland verksamma aktörer och samlingförvaltare kring statliga strukturer för filmarv. Många av våra medlemmar har erfarenhet av att under lång tid ha hamnat "mellan stolarna" i relationen mellan Kungliga bibliotekets verksamhet i Grängesberg och Svenska Filminstitutet, med otydliga ansvarsgränser, skiftande prioriteringar och begränsad samordning. Detta har i vissa fall lett till osäkerhet kring vart man ska vända sig, vilka resurser som finns att tillgå och vilket långsiktigt stöd som faktiskt kan förväntas.

Etableringen av ett nationellt filmarvscentrum riskerar, om den inte tydligt adresserar dessa erfarenheter och bygger på lärdomar från tidigare strukturer, att förstärka en redan ansträngd förtroendefråga. Det finns en påtaglig risk att ett nytt centrum uppfattas som ytterligare ett organisatoriskt lager snarare än som en verklig förbättring, vilket i sin tur kan minska engagemanget och viljan att samverka bland befintliga aktörer. För att motverka detta krävs inte bara tydliga uppdrag och transparens i ansvarsfördelningen, utan också ett aktivt arbete för att återskapa och stärka tilliten till de nationella filmarvsstrukturerna. Annars finns en risk att även ett i grunden välmående initiativ misslyckas i praktiken.

Vilka övergripande principer bör gälla för finansiering av ett nationellt filmarvscentrum?

Om samhället bedömer att det ligger i det allmännas intresse att det finns ett nationellt filmarvscentrum, bör den huvudsakliga finansieringen också vila på offentliga medel. Ett långsiktigt och stabilt statligt finansieringsansvar är avgörande för att säkerställa verksamhetens oberoende, kontinuitet och möjlighet att arbeta utifrån kulturpolitiska och kulturarvmässiga mål.

Här bör särskilt betonas att arkivering är ett i grunden mycket långsiktigt åtagande. Det handlar inte om ansvar för nästa mandatperiod, nästa generation eller ens nästa århundrade, utan om ett åtagande för framtiden i ett i princip obegränsat tidsperspektiv. Detta förpliktigar. Offentliga aktörer har, till skillnad från privata finansiärer, en större långsiktig stabilitet och beständighet och bör därför bära huvudansvaret i relation till uppdragets karaktär.

Samtidigt är filmarvet tätt sammanflätat med filmbranschen, som till stor del består av privata aktörer – producenter, distributörer, rättighetsinnehavare och tekniska leverantörer. Det är därför rimligt och önskvärt att även dessa ges utrymme att bidra till filmarvscentrumets verksamhet. Detta kan ske genom kompletterande finansiering, men också genom bidrag i form av kompetens, teknisk utveckling, samarbetsprojekt och gemensamma utvecklingsidéer.

Finansieringsmodellen bör därmed bygga på ett tydligt offentligt huvudansvar i kombination med öppna, frivilliga och väl reglerade former för extern medverkan. På så sätt kan ett nationellt filmarvscentrum både garanteras långsiktig stabilitet och samtidigt dra nytta av den innovationskraft, specialistkunskap och utvecklingsförmåga som finns inom filmbranschen i stort.

Finns det en liknande funktion inom annan sektor som kan fungera som förebild för ett nationellt filmarvscentrum?

De polska filmarvscentren är särskilt inspirerande eftersom de inte begränsar sig till att betrakta film enbart som konstnärligt uttryck, utan även som en del av kultur- och samhällshistorien. Genom att samla, bevara och synliggöra dokumentära och vardagsnära filmer – såsom hemmaffilmer och amatörmaterial – vidgas förståelsen av filmmediet som bärare av levda erfarenheter, minnen och kollektiva berättelser. Detta perspektiv gör filmarvet mer inkluderande och relevant för en bredare allmänhet.

En relevant aktör att inspireras av är Sverigefinnarnas arkiv, som utgör det enda nationella minoritetsarkivet i Sverige. Arkivet bevarar långt ifrån alla sverigefinska arkivbestånd som finns i landet, men fungerar trots detta som en självklar nationell utgångspunkt för den sverigefinska minoriteten, för forskare samt för arkivarier och andra kulturarvsaktörer som arbetar med sverigefinskt material i andra arkiv.

Sverigefinnarnas arkiv kan på så sätt sägas fylla en nodfunktion snarare än en centraliserande. Genom att kombinera egen samlingsförvaltning med hög specialistkompetens, aktiv omvärldsbevakning och ett tydligt nationellt ansvar bidrar arkivet till samordning, kunskapsspridning och kvalitetsutveckling inom hela området. De kan även stödja andra aktörer i språkliga, kulturella och arkivrelaterade frågor, utan att ta över eller konkurrera ut det lokala eller regionala bevarandet.

Denna modell är särskilt relevant som förebild för ett nationellt filmarvscentrum. I stället för att eftersträva ett heltäckande samlande kan ett filmarvscentrum fungera som en kunskaps- och samverkansplattform: en aktör som erbjuder expertis, metodutveckling, standarder, rådgivning och nationell överblick, samtidigt som filmarvet fortsatt bevaras och utvecklas hos flera olika aktörer runt om i landet.

Vilka kostnader har ni relaterat till film eller filmarv i nuläget och finns det anledning att tro att det kommer att förändras i framtiden?

Förbundskansliet har inte detaljerad insyn i samtliga medlemsorganisationers ekonomi eller kostnadsstrukturer. Mot bakgrund av den samlade kunskap som finns om arkivsektorns förutsättningar kan vi ändå konstatera att kostnader relaterade till film och rörlig bild ofta är betydande och i många fall svåra att bära inom befintliga ekonomiska ramar.

Filmarv är resurskrävande i flera led: fysisk förvaring, teknisk hantering, konservering, digitalisering, metadataarbete, lagring och tillgängliggörande. Dessa kostnader konkurrerar ofta med andra angelägna verksamhetsområden inom organisationer som sällan har finansiering som fullt ut motsvarar uppdragets omfattning.

Särskilt digitalisering och digitalt tillgängliggörande är kostnadsdrivande. Samtidigt som detta efterfrågas i hög grad av såväl politik som användare, innebär digitalisering i praktiken ökade, inte minskade, kostnader på kort och medellång sikt. Digitalisering leder till dubbla förvaltningskostnader: både det analoga originalmaterialet och den digitala versionen kräver långsiktig vård, lagring och kompetens. Digital långtidslagring, migrering och systemsäkerhet innebär dessutom kontinuerliga kostnader snarare än engångsinsatser.

Det finns starka skäl att anta att kostnaderna relaterade till film och filmarv kommer att öka framöver. Film och rörlig bild fortsätter att produceras och levereras till Arkiven, vilket innebär en kontinuerlig tillväxt av samlingarna. Samtidigt åldras befintligt material, tekniska format blir obsoleta och kraven på tillgänglighet, synlighet och användbarhet ökar.

Hur finansieras de verksamheter som arbetar med film eller filmarv i er organisation?

Svenska Arkivförbundets medlemsorganisationer uppvisar en mycket stor variation av associationsformer. Bland medlemmarna finns bland annat ideella föreningar, ekonomiska föreningar, enskilda firmor, aktiebolag, stiftelser, statliga myndigheter samt regionala och kommunala verksamheter.

Till följd av denna bredd varierar även finansieringsformerna i hög grad. Finansieringen kan bestå av statliga, regionala eller kommunala anslag, projekt- och bidragsfinansiering, medlemsavgifter, uppdragsintäkter, privata medel, egenfinansiering, donationer eller olika kombinationer av dessa. Det finns därmed ingen enhetlig finansieringsmodell för de verksamheter som arbetar med film eller filmarv inom förbundet, utan förutsättningarna skiljer sig väsentligt mellan olika medlemsorganisationer.

Hur troligt är det att ni skulle nyttja ett nationellt filmarvscentrum och vilka förutsättningar krävs för att så skulle ske?

Det är mycket troligt att både Svenska Arkivförbundet och våra medlemsorganisationer skulle nyttja ett nationellt filmarvscentrum.

För Svenska Arkivförbundet skulle ett nationellt filmarvscentrum vara en självklar och viktig samarbetspart. Tillsammans skulle vi kunna driva strategiska frågor som rör bevarande, tillgång, standarder och långsiktig förvaltning av filmarv och audiovisuellt kulturarv, både nationellt och internationellt. Ett sådant centrum skulle också kunna fungera som en kunskaps- och samordningsaktör i dialog med arkivsektorn i stort, snarare än som en isolerad specialistverksamhet.

För våra medlemsorganisationer är behovet framför allt kopplat till kvalificerad rådgivning och tillgång till expertkompetens. Arkivarier verkar ofta som generalister med ansvar för ett brett spektrum av informationsbärare: allt från pergament och papper till fotografi, textil och olika former av audiovisuella medier. Det är varken rimligt eller möjligt att varje Arkiv ska besitta djup specialistkunskap inom alla dessa områden.

Här skulle ett nationellt filmarvscentrum kunna spela en avgörande roll genom att erbjuda rådgivande expertinsatser, metodstöd och kompetensutveckling kopplad till film och rörlig bild. Detta gäller såväl analogt som digitalt material, frågor om teknik, rättigheter, metadata, långtidslagring och tillgängliggörande.

En avgörande förutsättning för att nyttjandet ska bli omfattande och långsiktigt är att filmarvscentrumet ges ett tydligt uppdrag, tillräckliga resurser och ett uttalat ansvar för samverkan med arkivsektorn. Om kompetens, stöd och dialog prioriteras i praktiken – och inte enbart på policynivå – finns goda förutsättningar för att hela filmarvsområdet ska utvecklas och stärkas. Med rätt förutsättningar kan ett nationellt filmarvscentrum bli en central möjliggörare för ett levande, tillgängligt och hållbart filmarv i hela landet.

För vilka tjänster skulle ni nyttja ett nationellt filmarvscentrum?

Våra medlemmar:

- **Fysisk förvaring**
- **Digital långtidslagring**
- **Hantering/tillståndskontroll/konservering/tvätt/reparation/migrering**
- **Katalogisering/identifikation/metadata**
- **Digitisering/skanning/avspelning**
- **Efterbearbetning/synkning/redigering**
- **Visning/projicering/access**
- **Kompetensförmedling (t ex utbildning, manualer, best practice)**
- **Kompetensförsörjning (t ex lärlingskap, praktik, validering)**

Svenska Arkivförbundet:

- Fysisk förvaring
- Digital långtidslagring
- Hantering/tillståndskontroll/konservering/tvätt/reparation/migrering
- Katalogisering/identifikation/metadata
- Digitisering/skanning/avspelning
- Efterbearbetning/synkning/redigering
- Visning/projicering/access
- **Kompetensförmedling (t ex utbildning, manualer, best practice)**
- Kompetensförsörjning (t ex lärlingskap, praktik, validering)

Utöver ovanstående tjänster ser vi och våra medlemmar även ett tydligt behov av följande funktioner:

Rådgivning och konsulentarbete

Ett nationellt filmarvscentrum bör fungera som ett kvalificerat rådgivningsstöd till arkiv, institutioner och andra aktörer som förvaltar film och rörlig bild. Det kan handla om rådgivning i enskilda ärenden, exempelvis kring hantering, prioritering, rättighetsfrågor, konserveringsval, metadata, digitaliseringsstrategier eller tillgängliggörande. Konsultativa insatser kan också vara avgörande vid projektstart, omställningar eller krissituationer, och bidra till att höja kvaliteten och minska risken för irreversibla misstag.

Strategisk utveckling

Ett nationellt filmarvscentrum bör även ha ett uppdrag att stödja långsiktig och strategisk utveckling inom filmarvsområdet. Detta inkluderar att bidra med analys, omvärldsbevakning och utvecklingsstöd kring framtida behov, tekniska förändringar, standarder och samverkansformer. Genom att fungera som en strategisk resurs kan centrumet hjälpa både enskilda aktörer och sektorn i stort att fatta välgrundade beslut och samordna insatser.

Hur bedömer ni behovet av en stärkt nationell funktion för bevarande av filmarvet inom era medlemsorganisationer?

Behovet bedöms som mycket stort, vilket också framgår av vårt svar på frågan om nyttjande av ett nationellt filmarvscentrum. Inom Svenska Arkivförbundets medlemsorganisationer finns ett omfattande och växande filmmaterial, ofta spritt över många olika typer av Arkiv med skiftande förutsättningar, resurser och kompetens.

Filmarvets tekniska komplexitet, i kombination med dess sårbarhet och de snabba förändringar som sker inom både analog och digital teknik, innebär att många arkiv står inför betydande utmaningar. Många medlemmar förvaltar film och rörlig bild parallellt med en mängd andra informationsbärare och saknar realistiska möjligheter att själva bygga upp djup specialistkompetens, teknisk infrastruktur eller långsiktiga lösningar för bevarande, migrering och tillgängliggörande.

En stärkt nationell funktion skulle därför fylla ett tydligt och angeläget behov genom att erbjuda samlad kompetens, metodstöd, rådgivning och strategisk vägledning. Den skulle också kunna fungera som en samordnande kraft som minskar fragmentering, höjer kvaliteten i bevarandearbetet och skapar mer jämlika förutsättningar för olika Arkiv – oavsett storlek, geografisk placering eller huvudman.

Vilka fördelar ser ni med ett nationellt filmarvscentrum utifrån era medlemsorganisationers perspektiv?

Den främsta fördelen med ett nationellt filmarvscentrum är att det tydligt pekar ut en aktör med ett samlat och uttalat ansvar för filmarvets långsiktiga bevarande, utveckling och tillgängliggörande. För våra medlemsorganisationer är dagens situation ofta svåröverskådlig, då ansvar och uppdrag är splittrade mellan flera nationella aktörer – såsom Riksarkivet, Kungliga biblioteket, Riksantikvarieämbetet och Svenska Filminstitutet – samtidigt som ett betydande ansvar också vilar på enskilda arkivskapare och filmskapare.

Denna fragmentering skapar oklarheter kring vem som ansvarar för vad, var man ska vända sig för stöd, och vilka principer som gäller för bevarande, prioritering och samordning. För många Arkiv innebär detta osäkerhet, dubbelarbete och i värsta fall att värdefullt filmmaterial faller mellan stolarna.

Ett nationellt filmarvscentrum skulle kunna fungera som en tydlig ingång och kontaktpunkt för arkivsektorn. Genom ett sammanhållet uppdrag och en klar ansvarsfördelning skulle centrumet skapa struktur, förutsägbarhet och trygghet för de Arkiv som förvaltar film och rörlig bild. För medlemsorganisationerna innebär detta inte bara bättre tillgång till kompetens och stöd, utan också en tydligare nationell riktning för hur filmarvet ska hanteras, bevaras och utvecklas över tid.

På uppdrag av Svenska Arkivförbundet

Amanda Vesterlund
Generalsekreterare